

Наталія ГАГАРІНА

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ

Анотація. У статті розкриті особливості національно-патріотичного виховання дошкільників засобами фольклору. Наведені приклади з досвіду роботи музичного керівника закладу дошкільної освіти по роботі з дітьми та батьками. Окреслені складові використання музичного дитячого фольклору в закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: українець, фольклор, культура, традиції, цінності.

У наш час все більше зростає потреба дбати про духовне життя людей. Одним із чинників такої діяльності є культура кожного народу. Ми зупинимось на найважливішому для нас – це формування духовної культури найменшого українця-дошкільника.

Як зазначає Ватаманюк Г.П., за дослідженнями останніх років, дитина більше часу проводить за комп'ютером, аніж у живому оточенні. Внаслідок цього, зразки народної творчості (колискові пісні, пестушки, потішки) практично не використовуються навіть у молодшому віці, не кажучи вже про дітей п'яти-шести років. У молодих сім'ях все рідше звучать колискові пісні, відчувається відчуження від звичаїв та обрядів, у домашніх бібліотеках переважають книжки-розмальовки [2].

Зазначаємо, що українська культура є надзвичайно багатою в ідейно-художньому відношенні, формує мотивацію до дій, показує та регулює взаємовідносини людей. І сьогодні соціальна значущість національної культури і народного музичного мистецтва, як її невід'ємної складової, зростає з кожним днем.

Особливо гостро відчувається підсилення національної самосвідомості сучасного суспільства, яке концентрує прагнення до вивчення культури рідного народу, збереження та відродження національних українських традицій. Значну роль у цьому процесі відіграє перша освітня ланка – дошкільна освіта, оскільки саме в дошкільні роки життя дитини відбувається усвідомлення власної причетності до відповідного етносу, самоідентифікація: «Я-українець!»

Як на заняттях, так і в повсякденному житті в закладі дошкільної освіти відбувається ознайомлення дітей з рідною мовою, історією, пісню рідного краю. Сучасні вихователі мають бути здатними забезпечувати єдність педагогічних, естетичних і психологічних вимог

до дитячого розвитку на основі етнопедагогіки. Саме фольклорні твори відзначаються барвистістю, виразністю, ритмічністю, легкістю для запам'ятовування та закладають фундамент для розвитку особистості. Ігри та забавлянки у невимушеній формі стимулюють духовний розвиток дітей.

Досліджуючи діяльність педагогічних працівників м. Кропивницького та області, звернемось до багатого досвіду музичного керівника закладу дошкільної освіти №52 «Казковий» Волкової Наталії <https://52dnz.klasna.com/uk> у використанні українського фольклору [4].

музичного

Волкова зазначає, що виховання дитини-патріота потрібно починати не з вигуків гучних фраз, а з прищеплення любові до української народної пісні, щирої матусиної колискової, шанобливого ставлення до традицій свого народу, культурної спадщини своєї родини, знання свого родоводу.

В усі часи української історії наш народ прагнув свободи, самостійності, незалежності. Тому вся сила, дух народу, його історія були оспівані в фольклорі. В перекладі з англійської мови фольклор (folk-lore) – означає народна мудрість, або усна народна творчість (художня, літературна і музична творча діяльність народу), яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культури і вірування, а також відбиток світу думок, уявлень, почуттів і

переживань, народнопоетичної фантазії. Термін «фольклор» запровадив у 1846 році англійський археолог Вільям Томс [3].

Фольклорна спадщина – це художньо-словесна творчість народу в сукупності її видів і форм, в якій глибоко закладена сила наших предків. Це – найбільше духовне багатство народу, скарбниця його традицій і звичаїв, у якій відзеркалені бачення навколишнього світу, подій, що відбувалися упродовж віків. Дитячий фольклор – найцікавіший, найдоступніший, багатофункціональний матеріал для виховання дошкільників, суть якого полягає в наданні дитині перших відомостей про оточуючий світ природи та світ речей, передачі суспільних моральних цінностей і культури українського народу. За своєю природою дитячий фольклор скерований на вдосконалення потреб дитини у спілкуванні з батьками, ровесниками, іншими людьми, на саморозвиток та виховання, набуття практичного життєвого досвіду особистості [1].

Виняткову цінність для національного виховання дошкільників становить музичний фольклор, який увібрав у себе збережені народом національні культурні цінності та є джерелом народної моралі й народної мудрості. Саме народна пісня має займати одне з вагомих місць в дитячому репертуарі. Вона вирізняється наспівністю і красою мелодії, значною впливовою силою образної мови, стислістю художньої форми, влучністю й простотою засобів музичного виразу, зручністю для виконання.

Народна творчість, що зародилася в далекій давнині, – історична основа усієї світової художньої культури, джерело національних художніх традицій, виразник народної самосвідомості. У фольклорному багатстві українського народу відобразилися біль і радість минулого, мрії про щастя, мирне майбутнє, уявлення про добро та зло, віру в гідність. Фольклор являє собою скарбницю традицій, звичаїв, притаманних певному народові.

Пісеньна творчість українського народу, особливо сьогодні, надає людям силу, очищає їх душу,

лікує емоційно-почуттєві травми. І вже зараз, ми всі (і великі, і малі), співаємо не про минуле, а про болюче сьогодення України та її перемогу. Вагомій значущості набула пісня «Ой у лузі червона калина...». «Червона калина» (за дослідженнями, це є українська народна пісня авторського походження, гімн Українських січових стрільців. В 2022 році пісня набула нової хвилі популярності після виконання Андрія Хливиюка у перші дні російського вторгнення. Вона формує дух, думки, мотивує до діяльності. Її співають всі – від дошкільника (4-6 років) до старшого покоління (60-70 років). (<https://suspilne>.

[media/230027-avtor-pisni-oj-u-luzi-cervona-kalina-stepan-carneckij-rodod-z-ternopilsini/](https://suspilne.com/media/230027-avtor-pisni-oj-u-luzi-cervona-kalina-stepan-carneckij-rodod-z-ternopilsini/)).

Ця пісня, маючи безліч інтерпретацій, на довгі роки закарбується в пам'яті не одного покоління. Діти, слухаючи українську народну музику, співаючи пісні, у цей час перебувають в полоні тих образів, ідей, почуттів, які розкриває народне мистецтво. Вони переживають разом з героями пісень, занурюються у вібрації музичного фольклору, їх свідомість наповнюється гордістю за український народ, поступово у них зароджуються (на свідомому та підсвідомому рівнях) ті складові, які лягають в основу національної самосвідомості та самоідентифікації – «Я – українець!»

Отже, патріотичні почуття у дошкільників виховуються у процесі впровадження малих фольклорних жанрів покладених на музику. Народні ігри, потішки, забавлянки, пісні, таночки, гра на музичних інструментах зачаровує дітей, покращує настрій, активізує їх, що, в свою чергу, сприяє набуттю знань, умінь та навичок, сприяє розвитку мовлення, пам'яті, уваги, мислення тощо.

Завдання патріотичного виховання дошкільників відображені в Базовому компоненті дошкільної освіти та чинних програмах. Вони реалізуються у різних формах організації дітей: на заняттях, під час проведення свят та розваг відповідної тематики, у бесідах («Про символи України», «Український національний одяг», «Війся, мій віночок», «Рідна мова – наче пісня коліскова» тощо).

Кращі поетичні твори Г. Бойка, В. Бичка, П. Воронька, Н. Забіли, П. Тичини та інших українських письменників, народні приспівки, деякі пісні, написані українськими композиторами І. Кишком, А. Лазаренком, А. Філіпенком, Г. Фінаровським, Т. Шутенко та іншими, теж є багатим матеріалом для здійснення національного виховання дошкільників.

В усній народній творчості, як ніде, збереглися особливі риси характеру українців, притаманні їм моральні цінності, уявлення про добро, красу, правду, хоробрість, працьовитість, вірність. Знайомлячи дітей з приказками, загадками, прислів'ями, казками, дорослий залучає їх до загальнолюдських морально-естетичних цінностей. У національному фольклорі особливим чином поєднуються слово, музичний ритм, співучість та глибинний зв'язок з попередніми

поколіннями. Слід зазначити, що простота та зрозумілість музичного твору розглядається як відображення його змісту у житті дитини. Дошкільники мають наочно-образне мислення, тому і зацікавити їх можуть тільки рельєфні, яскраві, близькі їй зрозумілі музичні твори. Проте вони мають бути доступними не лише за змістом, а й за формою, організацією засобів музичної виразності (ритм, темп, динаміка, лад). Зауважимо, що під художністю творів розуміється наявність простої, наспівної мелодії з виразним ритмічним малюнком, із чітко вираженим динамічним розвитком та стрункою побудовою. Разом з цим особливого значення необхідно надавати виконанню того чи іншого музичного твору, яке повинно бути чистим, бездоганим, художнім і правильно передавати його зміст [5]. Сам педагог має бути гнучким, спостережливим та чуттєвим у підборі музичного репертуару для дітей. Рекомендується не лише слухати народні пісні, а й слухати звучання народних інструментів (сопілки, цимбалів, бандури, трембіти тощо), народну інструментальну музику (троїсті музики).

Впроваджувати фольклорний матеріал в роботу з дітьми допомагає його доступність – діти легко й охоче сприймають на заняттях пісні, забавлянки, небилиці, народні ігри, хороводи тощо. З першого звука музичний фольклор зачіпає душу дітей дуже глибоко, на рівні підсвідомості, спонукає їх до відкритості, розкритості, взаємодії один з одним.

У практиці роботи з дітьми, як зазначає Волкова Наталія, частіше використовуються твори, складені дорослими для малечі, які ще не вміють говорити, та твори, складені для дітей, які вже оволоділи рідною мовою. Поступово формується і поповнюється словник дітей.

З досвіду роботи даного закладу дошкільної освіти наступний крок, про який зауважує музичний керівник Волкова Наталія, є широке використання дитячого фольклору під час народних свят та розваг, а саме: календарно-обрядові свята зимового та весняного циклів («Щедрий, вечір, добрий вечір», «Весела масляна», «Стрітіння», «Веснянки співаємо весну закликаємо», «З Україною в серці», «Українці ми маленькі, Україна наша ненька», «Співаємо колісанки для маленької Оксанки»), родинні свята («Родина до родини», «Щастя бути разом», «Вишиванко, ти моя вишиванко»).

Такі заходи сприяють тому, щоб донести до дітей ідею використання національного одягу не тільки як атрибута свята, а й у побуті, повсякденному житті; вивчати старовинні народні обряди «Свято першого «закосичення», де і розкривається багатий фольклорний матеріал. Діти в дошкільному віці залюбки беруть участь у цих святах і обрядах, пізнаючи їх зміст, розвиваючи художні, музичні здібності, навички колективної взаємодії [4].

Ефективність роботи з теми багато в чому залежить від участі в ній батьків та членів родин вихованців. Бесіди, консультації (як індивідуальні, так і колективні), участь батьків у творчих проєктах «Мій родовід», «Народні пісні у сімейному колі». В інтерактивних вправах, під час групових батьківських зборів, розкриваються теми: «Бабусине подвір'я», «Чи багато знаємо прислів'їв, приказок, потішок, колискових?», «Чому важливе патріотичне виховання?», у майстер-класах «Народні інструменти власними руками», «Ляльки для дитячого театру» набуваються різноманітні уміння і збагачуються теоретичні знання батьків, розповсюджуються практичні навички використання народних ремесел тощо.

Отже, використання музичних практик крізь призму українського фольклору має вагомий значення у формуванні духовної міцності, сили, народної єдності, глибинної віри та переконань у дошкільників. У процесі ознайомлення, співу, інсценізації та проживання змісту народних пісень відбувається пробудження генетичної пам'яті дитини та зароджуються патріотичні почуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ватаманюк Г.П. Музика в країні дошкілля: Навч.-метод. посібник. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 260с.
2. Ватаманюк Г.П. Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Г.П. Ватаманюк // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 7. – С. 99–100.
3. Іваницький А.І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих навчальних закладів. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 320с.
4. Сайт закладу дошкільної освіти (ясел-садка) №52 «Казковий» Кропивницької міської ради <https://52dnz.klasna.com/uk>
5. Чернявська М.В. Національне виховання дошкільників засобами музичного фольклору // Традиційна культура в умовах глобалізації: платформа для міжкультурного та міжрегіонального суспільного діалогу. Матеріали науково-практичної конференції (22-23 травня 2015 року). Харків: «Точка», 2016. - С.242-243.